

# KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI, DİL ve ANADİLİ ÖĞRETİMİ ÜÇLEMİ

A. Sumru Özsoy  
*Boğaziçi Üniversitesi*

## I. Giriş

Bilindiği gibi, ülkemizde kitle iletişim araçlarında kullanılan dilin gün geçtikçe ölçünlü dil kurallarından ayrı bir nitelik sergilemeye başladığı ve bunun giderek yoğunluk kazandığı yazılı basında yer alan çok sayıda makale, söyleşi ve benzeri yazılarda sık sık öne sürülmektedir. (bkz. Rüştü Şardağ "Türkçe'ye Güle Güle mi?", 1.9.1994 Milliyet; Ömer Demircan "Basında Dil Yanlışları" Dil Dergisi, Aralık 1994; Prof. Dr. Ahmet Kocaman ile söyleşi- Ocak, Milliyet; Yalçın Pekşen, "Üçüncü Dil" 21.2.1995 - Hürriyet). Yabancı sözcüklerin kullanımının rahatsız edici sıklığa erişmiş olması, yabancı kökenli yayınlardan yapılan özensiz çeviriler sonucu çok sayıda yabancı terim ve deyiş biçimlerinin günlük kullanıma girmiş olması ve bunların bir dereceye kadar eşanlamlı Türkçe deyimlerin yerine kullanılıyor olması dil olgusuna duyarlı bir çok kişi tarafından bu görüşü destekleyici örnekler olarak verilmektedir.

Bu görüş çerçevesinde ileri sürülen başka bir sav da Türkçe'de gözlemlenen değişimin bir yozlaşma sürecini yansıttığıdır. Gerçi, bilindiği gibi, dilde yozlaşma kavramı dilbilimin temel yöntemlerinden olan dile nesnel ve betimlemeli bir yaklaşım içinde eğilmek yerine öznesel ve kuralcı bir yaklaşımı yeğlemekte ve bu savı savunanların dilde görülen değişimler üzerindeki kişisel tutum ve değer yargılarını belirtmekten ileri gitmemektedir. Dil sürekli bir değişim içindedir ve bu değişimin önüne geçilemez (Saussure, 1916; Bloomfield, 1933; Chomsky, 1965; Aksan, 1980). Dilbilimci gözlemlediği olguları yalnızca betimler, değer yargısı belirtmez. Buna bağlı olarak, bu çalışmada gözlemlenen dil olguları, dil yanlışları olarak değil, dil sapmaları olarak nitelendirilecektir. Yine bu kapsamda, bu ve benzeri çalışmalarda gözlemlenen ve örneklenen sapmaların İmer (1994)'te ileri sürüldüğü gibi Türkçe'nin çağcılılaşma süreci kapsamında değerlendirilmesi gerektiği görüşü benimsenmektedir.

Giderek artan sıklıkta duyulmağa başlanan bu kaygının yaygınlığının belirlenmesi, nedenlerinin araştırılması ve sorunun tanımlanmasını betimleyici bir yaklaşım içinde gerçekleştirilmesini sağlamak için, yüzeyde birbirinden bağımsız gibi duran üç değişkenin özelliklerini ortaya çıkarmağı amaçlayan bir önçalışma yapılmıştır.

Bu değişikeler (i) kitle iletişim araçlarında kullanılan dilin dinleyiciler tarafından nasıl algılandığını saptamak, (ii) bu dildeki ölçünlü dil kurallarından sapmaların niteliğini belirlemek, ve (iii) günümüzde ilk okul düzeyinde anadili öğretiminde kullanılan ders ve yardımcı ders kitaplarının içeriğini incelemek olarak saptanmıştır. Çağdaş dilbilimsel bulguların ders kitap ve malzemesine yansıtılması gibi anadil eğitim araç ve yöntemlerinde yapılacak bazı köklü değişikliklerin, bu sapmaların nedenlerini ortadan kaldırmakta yararlı olabileceği, hiç olmazsa, sapmaların yoğunluğunu azaltmada etkili olabileceği kanıtlanması gereken bir olasılıktır. Gerçi anadil eğitiminde gözlemlenen eksikliklerin kitle iletişim araçlarında yapılan dil sapmalarının tek nedeni olmadığı kesindir. Ancak Türkçe'de gözlemlenen değişimlerin niteliği saptandıktan ve bunların kaynağı belirlendikten sonra bu kaynakların anadil eğitimi veya uygulamasındaki bir eksikliği yansıtması durumunda bu eksikliklerin nasıl giderilebileceği konusunda yapılacak önerilerin etkili olması beklenmektedir.

## 1.2. Anadil edinimi - Dil öğrenimi

Çağdaş dilbilim kuramları çerçevesinde sürdürülen psikodilbilim çalışmaları, anadil ediniminin bilinçaltı gerçekleşen bir olgu olduğunu ortaya çıkarmıştır. Beyinsel işlevleri yerinde olan ve olağan bir toplumsallaşma ortamı içinde büyüyen iki yaşını doldurmuş tüm çocuklar biçimsel eğitimden geçmeden içine doğdukları dil ortamında duydukları dilin dizgesini içselleştirip bu dilde yaşlıları ve yetişkinlerle iletişim kurmağı başarırlar. Bu olağan ortam bozulmadığı sürece, çocuklar 4-4.5 yaşına gelinceye kadar anadillerinin tüm temel yapılarını ve kullanım alanlarını öğrenir, bunları yetişkin-konuşucular düzeyinde kullanabilme yeteneğini elde ederler. (Bloom, 1972; Brown, 1973) Örneğin, 4-4.5 yaşındaki bir çocuk, yetişkinler gibi, anadilinde soru sorabilir, olumlu/olumsuz tümceler kurabilir, gerçek/gerçekdışı bilgiler aktarabilir, bir konu üzerinde savlar ileri sürebilir. Bunları yaparken, kullandığı dil yapıları, anadilin dilbilgisel yapılarıyla uyumludur; yani, çocuk bu yaşta konuştuğu dilin sesbilim, biçimbilim, sözdizim ve anlambilimsel özelliklerinin büyük bir çoğunluğunu içselleştirmiştir. Bu dönemden sonra yaşamı süresince, anadilinin bir konuşucusu olarak üstleneceği görev, sözcük dağarcığını genişletmek ve anadilin kullanımında etkin olan 'uygunluk koşulları'na duyarlılığını geliştirmek olacaktır.

Anadil edinimi sürecinin yukarıda anahatlarıyla oldukça basit bir düzeye indirgenmiş olarak sunulan evrelerinin biçimsel eğitim vermekle sorumlu olan eğitim düzeneğinde anadil eğitimine karşı izlenecek yaklaşımla çok yakından ilgili olduğu

yadsınamaz bir gerçektir. Anadil eğitiminin sorunları diğerk bilim alanlarındaverilen eğitim sorunlarından çok değişik bir niteliğe sahiptir. İçerik açısından yeni bilgi aktarımı gerektiren diğerk bilim alanlarına karşın anadil eğitimi her şeyden önce içselleştirilmiş bir bilginin bilinç düzeyine çıkarılması ve sonra bu bilginin bilimsel olarak kullanımı ve betimlenmesini amaçlamalıdır. Bilinçaltı bilginin bilinçüstüne çıkarılması sürecinde çocuklar anadillerinin özelliklerini nesnel olarak belirleyip tanımlayabilmelidirler. Dil yapılarının bilimsel incelenmesi ancak bu süreç tamamlandıktan sonra düşünölmelidir.

## II. Önçalışma

Türkçe'de kitle iletişim araçlarındaki dil sapmalarının niteliğini ve izleyicilerin bunlara duyarlılığını belirleyebilmek için yapılan önçalışmada 24 lise öğrencisi, 19 üniversite birinci sınıf, 119 üniversite üçüncü/dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşan toplam 162 öğrenciye anket verilmiştir<sup>1</sup>. Bu çalışmanın sonucunda öğrencilerin televizyon seyretme alışkanlıkları ve televizyon dilinin nasıl algılandığı saptanmıştır.

### 2.1. Öğrenci Duyarlılığı

Öğrencilerin dinleyici olarak dil sapmalarına duyarlılıklarını saptamak ve dil sapmalarının niteliğini tanımlayabilme düzeylerini belirlemeği amaçlayan bölümde sorulan sorular ve verilen yanıtlar aşağıda belirtilmiştir.

**Tablo 1. Kullanılan Türkçe sizi rahatsız ediyor mu?**

	Hiç	Bazan	Sık sık
a.	3	19	2
b.	0	11	8
c.	3	40	57
d.	-	1/7	2/1

Yukarıdaki tabloda göröldüğü gibi, gerek lise gerek üniversite öğrencilerinin büyük bir oranı televizyonda kullanılan dilin kendilerini rahatsız ettiklerini belirtmişlerdir<sup>2</sup>.

<sup>1</sup>Bu çalışmada ayrıca 'Diğerk' diye adlandırılan dördüncü bir denek grubu bulunmaktadır. Ancak, bu gruptaki deneklerin sayısının çok az olması bakımından bu grubun yanıtlarından istatistiksel bir sonuç çıkarmak mümkün olmamıştır. Bu bakımdan bu grubun yanıtları değerlendirmelere yansıtılmamıştır.)

<sup>2</sup> Tablolarda (a) şıkkı lise, (b) şıkkı üniversite 1, (c) şıkkı üniversite 3/4 öğrencileri ve (d) diğerk denek gruplarının yanıtlarını yansıtmaktadır.

Tablo 2, dili en çok rahatsız eden kanal/programları belirtmektedir:

**Tablo 2. Türkçesi en çok rahatsız eden kanal/programlar**

	Haber	Belgesel	Spor	Talk Show Tartışma	Dizi	Film	Eğlence	Araştırma	Genel
a	I-Star(7) SHOW(6) ATV(1)								TRT ve TGRT dışında hepsi TGRT(10) KRAL-TV(7)
b	Flash-1		TRT(3)	ATV-1 I-Star(2) SHOW-1			SHOW-1	ATV-1 SHOW-1	Eğlence Kral-TV  Talk-Show Tüm çeviri dizi ve film diyalogları
c	I-Star 5			ATV-4 I-Star-4	ATV-1 I-Star-5 genel-1	ATV-3 I-Star-6 genel-2	ATV-1 I-Star-10 genel-13	I-Star-1	HBB 5 I-Star 8 Kanal 6-2
d	TRT (0/1)		I-Star (1/0)			SHOW(0/1)	I-Star(0/1) HBB(0/1)	ATV	KRAL-TV PaparaZZi Talk-Showlar (TRT hariç) (1/1)

Tablo 2'de adı geçen kanal/programların yanına parantez içerisinde o kanal/programı belirten öğrencilerin sayısı verilmiştir<sup>3</sup>.

Dil yanlışlarının niteliğini saptamağı amaçlayan soru ve yanıtlar Tablo 3'de belirtilmektedir.

**Tablo 3. Dil yanlışları / sorunları**

	a	b	c	d
(i) Çok fazla yabancı sözcük	5	11	55	1/1
(ii) Yanlış vurgulama	9	5	43	1/2
(iii) İfade bozukluğu	15	16	78	2/5
(iv) Diğer				
a. argo/lastikli sözcük/ belden aşağı nitelik	1	1	11	2/5
b. çeviri yanlışları			1	14
c. yanlış sözcük	1		4	1/0
ç. çok ve boş konuşma			1	
d. Tk-Yab eşanlamlı sözcük kullanımı			5	1/0

<sup>3</sup>Burada toplam denek sayısı ile kanal/program adını belirtmiş olan öğrenci sayısı arasındaki oran çok önemlidir. Yanlış yorumlanmaması gerekmektedir; örneğin, (a) grubundan (yani 24 liseliden) (7) tanesi I-Star Haberlerinin ve (6) tanesi SHOW Haberlerinin adını verirken yalnızca (1) tanesi ATV-Haberleri'ni yazmıştır. Yani, 24 öğrenciden yalnızca üçte biri I-Star'ın Haberlerini, ve yalnızca dörtte biri SHOW'un Haberleri'ni ismen vermiştir. ATV'nin Haberleri ise yalnızca 1/24 gibi çok küçük bir oran tarafından belirtilmiştir.

e. devrik cümleler					1
f. sözcüklerin yanlış yerde kullanımı			8		
g. Türkçe'nin estetiğine uymayan yeni türetilmiş sözcüklerin kullanımı			2		
ğ. sözdizimsel yanlışlar			2		
h. yanlış ya da eksik çekim ekleri					1
ı. telaffuz hataları					2
i. eğitimsiz sunucular		4			

Bu tablonun ortaya çıkardığı ilginç sonuç, öğrencilere verilen önçalışmada yalnızca ilk dört seçeneğin belirtilmiş olmasına karşın öğrencilerin (iv)'teki 'diğer' seçeneğinin altındaki sapma alanlarını ayrıntılı olarak belirtmiş olmalarıdır. Bu da göstermektedir ki, özellikle üniversite öğrencileri televizyondaki dilden yalnız rahatsız olmayıp sorunların niteliğini de belirleyebilmektedirler. Yapılan öneriler göstermektedir ki, (b)'deki çeviri sorunları ve (i)'deki 'eğitimsiz sunucular' ulamları dışındaki tüm sapma alanları Türkçe'nin yapısı ile ilgili olarak algılanmaktadır.

Ayrıca, yine bu tabloda görüleceği gibi, dil yanlışlarının en büyük kaynağı ifade bozukluğu olarak belirtilmiştir. Çok sayıda yabancı sözcük kullanımı ayrı bir madde olarak verildiği için, buradaki 'ifade bozukluğu' terimini kullanılan Türkçe'nin kendi içindeki yapısal sorunlar olarak yorumlamak gerekmektedir. Ayrıca, öğrenciler tarafından belirtilen 'çeviri yanlışları' ve 'sözcüklerin yanlış yerde kullanımı' maddeleri de dil sorununun kaynağının kitle iletişim araçlarında kullanılan Türkçe'nin özelliklerinde aranması gerektiği olgusunu ortaya çıkarmaktadır.

## 2.2. Dil Sapmaları

Önçalışmanın ikinci bölümünde televizyonda değişik türde programlar izlenmiş ve burada gözlemlenen dil sapmaları kaydedilmiştir. Bu sapmaların çoğunlukla yabancı sözcük kullanımı (I), vurgu (II) ve (III) deyimleşme alanlarında yoğunlaştığı gözlemlenmiştir.

18-20 Şubat 1995 tarihleri arasında yapılan kayıtlarda gözlemlenen sapmalardan bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Kanal/Program	Tarih	Örnek
<b>I. Yabancı Sözcük</b>		
I-Star Haberler	18 Şubat 1995	Hikmet Çetin nasıl bir <b>start</b> verdi?
I-Star Çocuk dizisi	18 Şubat 1995	imaj, sansasyon yarat-, boobi tuzağı O.C (ji)=Oburlar Cemiyeti
TRT-1 Haberler	18 Şubat 1995	Sosyal demokratlar birleşme yolunda ikinci <b>randevuda</b> buluştular.
SHOW TV Çocuk dizisi	19 Şubat 1995	konsantre ol-
ATV Çocuk dizisi	19 Şubat 1995	sinyal al-
<b>II. Vurgu</b>		
I-Star Haberler	18 Şubat 1995	Birleşme Kurultayı'nın <b>átmosferi</b> nasıldı?
SHOW TV Haberler	20 Şubat 1995	Başbakan Tansu Çiller özel uçağı <b>Áta</b> ile uçtu.
<b>III. Yabancı deyim</b>		
Kanal-6 Dizi	18 Şubat 1995	İş hususunda müthiş bir burnunuz var.

Bu örneklere çok sayıda eklemeler yapılabilir. Ancak, yukarıda verilen örnekler kitle iletişim araçlarındaki dil sapma alanlarının niteliğini belirtmekte yeterlidir. Görüldüğü gibi, sapmalar yalnızca alıntı sözcüklerin niceliğinde değil, aynı zamanda hem yabancı hem Türkçe sözcüklerin vurgu örüntülerindedir. Burada özellikle **Áta** sözcüğünün vurgu örüntüsünde yapılan sapma dikkati çekmektedir. Bu sapmanın basit bir dil kullanımı sapmasından daha öte bir olgu olduğu, bu sapmanın birbirini izleyen tümcelerde tekrarlanmış olmasından anlaşılmaktadır. Bu da kitle iletişim araçlarında kullanılan dildeki sapmaların kaynağının anadilin yapısının bilinçli düzeye getirilmemiş olması ile bağlantılı olabilir.

### III. Anadili Öğretimi

Anadili eğitiminde kullanılan yöntem ve yaklaşımları saptamak amacıyla çalışmanın bu bölümünde ilkokul üçüncü ve dördüncü sınıfta kullanılan temel Türkçe ders kitabı ile ek kitap olmak üzere iki kitap incelenmiştir. Bu incelemenin amacı

halen ilkokullarımızda kullanılan Türkçe kitaplarındaki anadili öğretim yöntemlerini saptayıp, bu yöntem ve yaklaşımların araştırmanın diğer bölümlerinde belirlenen dil sapmalarını giderici nitelikte olup olmadığını saptamaktır. Buradaki varsayım, ilkokullardaki anadili eğitimi yöntem ve yaklaşım açısından yeterli bir düzeyde olması, yetişkinlerde görülen dil sapmalarının kaynağının başka yerde aranmasını gerektireceğidir. Buna bağlı olarak, bu sapmaların önüne geçilme yolları olmasa bile bir dereceye kadar azalmasının yollarını ona göre tanımlamağa çalışılması gerekecektir.

Bu bağlamda ilkokul üçüncü sınıfta ders kitabı olarak okutulan ile yardımcı kitap olarak okutulan adlı kitaplar incelenmiştir. İncelenen kitaplarda saptanan anadil eğitimine yaklaşım özellikleri şöyle özetlenebilir:

-Anadile yaklaşım tümevarımsal (inductive) değil, tümüyle tümdengelimseldir (deductive); başka bir deyişle, çocuk tarafından içselleştirilmiş bir olgu olan dile çok üst düzey bir inceleme ile yaklaşıp, tanımlar ve genellemeler öğrenciye kurallar biçiminde öğretilmektedir.

-Dilbilgisi ulamlarının tanımları geleneksel bir yaklaşım içinde anlambilimsel özellikleriyle verilmekte ve bu ulamların yapısal özellikleri üzerinde hiç durulmamaktadır.

-Türkçe'nin sesbilgisi, vurgu ve ezgi düzeni üzerinde durulmamaktadır.

-Türkçe'nin kendi içinde kuraldışı biçimlerine hiç değinilmemektedir.

-Verilen kuralları örneklemek için yabancı eserlerden alıntı yapılmakta ve buna bağlı olarak metindeki tüm örnekler yabancı adlardan oluşabilmektedir.

- Örnekler bağlam içinde verilmemekte, öğretilmesi amaçlanan konuda anlamsal bir bütünlük sağlanmamaktadır.

Bu noktaları örnekleme amacıyla, ilkokul üçüncü sınıf düzeyinde kullanılan Türkçe kitaplarında 'ad' ulamının işlendiği konulara kısaca bir göz atılmıştır.

Varlıkların adları olan ve o varlığı tanıtmadığa yarayan kelimelere İSİM denir.

Kömür: Bir madde adı. Elma: Bir meyve adı. Çiçek: Bir bitki adı. Kedi: Bir hayvan adı. Silgi: Bir araç adıdır. Ortadoğu: Bir bölge adı. Özlem: Bir duygu adı. Düşünce: Bir kavram adıdır.

## ANLAMLARINA GÖRE İSİMLER

### 1) ÖZEL İSİMLER

Bir tek varlığa verilmiş isimlerdir.

- a) Kişi adları özel isimdir: Mine, Onur, Emine, Nazmiye...
- b) Ülke adları özel isimdir: Almanya, Fransa, İsviçre ...
- c) Ulus adları özel isimdir: Türk, İngiliz, Alman...

ı) Yıldız, Dünya, Ay, güneş kelimeleri gezegen adı olarak kullanılıyorsa, büyük yazılır.

"Dünya Güneşin, Ay da dünyanın etrafında döner."

### ÖZEL İSİMLERLE İLGİLİ KURALLAR

1) Özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılır. Bu isimlere eklenen çekim ekleri, özel isimden kesme işaretiyle ayrılır:

ÖRNEKLER: Handan'ı, İstanbul'da, Uludağ'dan ...

(Şentürk, Emine, Nazmi Şentürk; 1992)

Görüldüğü gibi, buradaki amaç Türkçe'nin öğrenci tarafından içselleştirilmiş olan özelliklerini betimlemeli bir yaklaşım içinde açıklığa kavuşturmak değil, dilbilgisi kurallarının kuramsal bir listeleme biçiminde öğretilmesidir. Dilbilgisi terimlerinin tanımı anlambilimsel yaklaşım içinde verilmiştir. Ayrıca kullanılan terimlerde ve verilen örneklerde tutarlılık bulunmamaktadır. Öğrencinin dilbilgisi kurallarını inceleme sonunda ortaya çıkarması yerine verilen kuralları örneklere uygulaması



beklenmektedir. Bunu yaparken, adların sesbilimsel özellikleri üzerinde durulmamakta, Türkçe'de sözcük vurgusunun genellikle son hecede olduğu, ancak yer belirten adlarda ilk hecede olduğuna dikkat çekilmemektedir. Ayrıca, ses yapısı açısından birbirine benzeyen, ancak birinci seslemdeki ünlünün kısa/uzun olması bakımından farklı olan *hakem/hakim*, *rakip/takip* gibi sözcüklerin özelliklerine hiç değinilmemektedir. Böylelikle, öğrenci içselleştirmiş olduğu dil olgusunu bilinç düzeyine çıkaramamakta, dil hakkında öğrendikleri bir dizi kuraldan ileri gidememektedir.

Ayrıca, aşağıdaki parçada görüldüğü gibi, bu kuralları örneklemek için seçilmiş olan parçalar yabancı yapıtlardan alıntı olabilmekte, öğrenci anadilinin özellikleri yerine 'ad' ulamının dilbilgisel özelliklerini öğrenmek için bilmediği dillerden verilen örnekleri incelemek zorunda kalmaktadır.

Dante, savcıya Leker'in ölüm döşeginde kendine vermiş olduğu talimatları, Elbe Adası'nda bir paket teslim ettiğini ve orada Paris'e döndüğü zaman vermesi için kendisine bir mektup verdiğini anlatarak sözlerini şöyle tamamladı.' (Demir, Niyazi, F. Korkmaz, O. Korkmaz, N. Çelikel, F. Çelikel;1992)

Kısaca, bu parçalarda gözlemlenen yaklaşımın öğrencilere dilin kendi özelliklerinin değil, yalnızca kuramsal ve kuralsal bir yaklaşım içinde dilbilgisi kurallarının öğretiliştir. Ancak, bu yaklaşım, anadilin içselleşmiş bir olgu olduğu savına ters düşmekte, öğrencinin bilinçaltı bilgisini bilinç düzeyine çıkarmak yerine dilbilgisi kuralları soyut bilgi olarak aktarılmaktadır.

#### IV. Sonuç

Bu çalışmanın ortaya çıkardığı bulgular çerçevesinde kitle iletişim araçlarında kullanılan dildeki sapmaları (i) çeviri sorunları ve (ii) Türkçe'nin yapı ve söyleyiş sorunları olarak iki ana başlıkta toplamak mümkündür. Bu sorunların niteliği ve nedenleri daha önce yapılmış olan geniş kapsamlı çalışmalarda etraflıca ele alınmış olduğundan bu çalışmada çeviriden kaynaklanan sorunlar üzerinde durulmamıştır. (Bengi, 1994). Ayrıca bu tür sorunların nitelikleri dolayısıyla yabancı dizi ve filmlerdeki dil kullanımında ortaya çıktığı gözönünde bulundurulduğunda, haberler, eğlence programları gibi çeviriden çok uzak olan ve tümüyle anadil çerçevesinde hazırlanan ve sunulan programlardaki dil sorunlarının çeviriden kaynaklandığı sonucuna varmak pek mümkün olmamaktadır.

Türkçe'de alıntı sözcüklerin niceliğinin düşündürücü boyutlara erişmiş olduğu genel bir kanıdır. Ancak kültürlerarası iletişim ve etkileşimin bu denli yoğunlaştığı çağımızda alıntuların önüne geçilemeyeceği de kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Bu olguyu değiştirmenin tek yolu tüm bireylerin ve kurumların bilinçli olarak terim ve sözcük üretme çabası içinde olmalarıdır. Bu çabaların olumlu sonuçlar verdiği bazı güncel ve akademik alanlarda yapılan çalışmaların sonuçlarında görülebilir. Güncel alanda gerçekleştirilen Türkçeleştirme çabaları futbol terimlerinde çok yakın bir geçmişe kadar yalnızca yabancı sözcüklerle belirtilen kavramlar olan köşevuruşu, serbest vuruş, savunma gibi terimlerin artık güncel konuşmanın bir parçası olmalarında görülmektedir. Aynı kapsamda, akademik alanda bilgisayarla ilgili Türkçeleştirme çabaları gösterilebilir. Gerek güncel gerek akademik alanlarda örneklenen Türkçeleştirme çabalarının çok kısa bir süre içinde diğer alanlara da yaygınlaşmasının olumlu sonuçlar getireceği kesindir .

Bu çalışmanın bulgularının ortaya çıkardığı temel sorun ise, Türkçe'nin kendi kurallarına aykırı biçimlerin gerek söyleyiş gerek yapısal alanlarda yaygın olarak görünmesidir. Bu olgunun dilin içindeki tarihsel bir değişimi yansıtıyor olabileceğini gözönünden ayırmamak da gözlemlenen sapmalar ile anadili eğitimi arasındaki ilişkiye değinmemek olası değildir. Yukarıda görülebileceği gibi, halen eğitim sistemimizde kullanılmakta olan kitaplar dilin özelliklerini bilinçli düzeye getirmeği değil, dilbilgisel kuralları ve tanımları öğretmeği amaçlamaktadır. Kullanım yerine akademik eğilimli incelemeye yönelik bir yaklaşım, çocukların en yoğun biçimde sözcük dağarcıklarını genişlettikleri bir sürede kendilerine dilin özellikleri, dilin içindeki kuraldışı yapı ve sözcüklerin özellikleri ve kuraldışı olmalarının nedeni değil, kendileri öğretilmelidir. Böylelikle, çocuk içselleştirmiş olduğu bilgiyi bilinç düzeyine çıkarabilecek, bu bilgiyi bilinçli bir biçimde genişletebilecektir.

Bir çocuğun anadilini edinme sürecini 5 yaşına kadar tamamladığı, içselleştirilmiş bir düzeneğin temel yapı ve biçimlerini doğru ve yerinde kullanmağı öğrendiği ve bu yaştan itibaren üretici edincindeki bu yapıların kullanım özellikleri hakkında bilgi edinmekte ve anadiline özgü sözcük dağarcığını genişlettiği gözönünde bulundurulduğunda anadilinin yapısal kurallarına bilinçaltında tamamıyla hakim olan çocuğa anadil eğitiminin amacının üretici edincini en üst düzeye çıkarmak olması gerektiği kesindir. Bunun için de çocuğun dilbilgisi yanısıra Türkçe bilgisini genişletmesine yardımcı olması gerekmektedir. İçselleşmiş bir düzeneğin daha üst düzeye çıkarılması çocuğa kuraldışı birim ve biçimlerin bilinçli olarak öğretilmesiyle ve içselleştirmiş olduğu düzeneğin kurallarını tümevarımsal bir yaklaşım içinde öğretilmesiyle gerçekleşir. Bu da ancak çağdaş dilbilim kavram ve

ulamalarına dayandırılarak yazılmış Türkçe ders kitapları ve Türkçe sözcük türetme ve üretmenin daha etkin ve yaygın bir biçimde uygulanması ile gerçekleştirilebilir.

## NOT

Bu çalışma UNESCO Milli Komisyonu tarafından 23-24 Şubat 1995 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde düzenlenen 'Kitle İletişim Araçlarının Dili ve Anadili Öğretimi Sorunları' konulu konferansta sunulan bildirinin genişletilmiş biçimidir.

## Kaynakça

- Aksan, Doğan. 1980. Her Yönüyle Dil. Ankara; Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bengi, Işın. 1994. "TV, Film Çevirileri- Dil Değişiminde Kaçınır Kuvvet?" Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçe'nin Görünümü. Ankara; Dil Derneği.
- Bloom, L.M. 1972. Language Development: Form and Function in Emerging Grammar. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Bloomfield, Leonard. 1933. Language. New York; Holt, Rinehart and Winston.
- Brown, R. O. 1973. A First Language: The Early Stages. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Chomsky, Noam. 1965. Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Demir, Niyazi, F. Korkmaz, O. Korkmaz, N. Çelikel, F. Çelikel. 1992. Bilgi Bankası, Anadolu Liseleri Kolejlere Sınavla Öğrenci Alan Okullara Hazırlık. İlkokul 3. İstanbul; Serhat Yayın.
- Demircan, Ömer. "Basında Dil Yanlışları" Dil Dergisi, Aralık 1994;
- İmer, Kamile. 1994. "Toplumbilim Işığında Türk Dil Devriminin Değerlendirilmesi," Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçe'nin Görünümü. Ankara; Dil Derneği.
- Keçik, İ. ve I. Bengi. 1995. "Türkçe Dublajlı Bir Çeviri Film ve İzleyicisi Üzerine İnceleme," Kitle İletişim Araçlarında Dil Kullanımı. Dil Dergisi; Ankara.
- Kocaman, Ahmet. Prof. Dr. Ahmet Kocaman ile söyleşi- Ocak, 1995. Milliyet.

Pekşen, Yalçın. "Üçüncü Dil" 21.2.1995, Hürriyet.

Saussure, Ferdinand. 1959. Course in General Linguistics. New York: McGraw-Hill.

Şardağ, Rüştü. "Türkçe'ye Güle Güle mi?", 1.9.1994 Milliyet.

Şentürk, Emine, Nazmi Şentürk. 1992. Sözlü ve Yazılı Anlatım Dil Bilgisi; Dil Yeteneği. İstanbul; Mutlu Yayınları.

### EK- Önçalışma

Önçalışmadaki denek gruplarının niteliği ve deneklerin sayıları Tablo 4'de gösterilmiştir.

**Tablo 4. Denek Grupları**

	<i>Yaş Grubu</i>	<i>Eğitim Düzeyi</i>	<i>Kişi</i>
a.	15-19	lise öğrencisi	24
b.	15-19	üniversite öğrencisi	19
c.	20-24	üniversite öğrencisi	119
d.	diğer	karışık	3 / 6

Önçalışmada sorulan sorular ve verilen yanıtlar aşağıdaki tablolarda sunulmaktadır.

### 2.1. Televizyon Seyretme Alışkanlığı

İzleyicinin televizyon izleme alışkanlığının niteliğini saptamak amacıyla (i) TV izleme süreleri

(ii) izlenen program türleri,(iii) en çok seyredilen kanal ve programlar ve (iv) aksatılmadan seyredilen kanal ve programları işaretlemeleri istenmiştir. Sonuçlar sırasıyla Tablo (5), (6), (7) ve (8)'de görülmektedir.

**Tablo 5. Televizyon izleme süresi (1 gün/saat)**

0-1	a. 8	b. 11	c. 32	d. 2 / 2
1-2	a. 10	b. 4	c. 38	d. 1 / 2
2-3	a. 4	b. 4	c. 23	d. 0 / 2
3-5	a. 1	b. -	c. 5	d. 0 / 0
Yanıtsız.	1	b. -	c. -	d.

Tablo 5'de görüldüğü gibi, öğrencilerin çoğunluğu günde 0-2 saat arasında televizyon seyrettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo (6) deneklerin izlemeği tercih ettikleri program türlerini belirtmektedir.

**Tablo 6. İzlenen program türleri**

	a	b	c	d
Haberler	13	12	81	2 / 6
Belgesel	2	7	30	1 / 2
Spor	7	2	7	0 / 2
Talk-Show	9	7	35	1 / 1
Araştırma	10	6	38	0 / 3
Dizi	9	5	19	1 / 0
Film	19	11	75	3 / 4
Yarışma	-	4	6	-
Eğlence	4	1	20	1 / 0
Yok	-	-	1	-

**Tablo 7. Aksatılmadan seyredilen programlar**

	Haber	Belgesel	Spor	Talk Show/ Tartışma	Dizi	Film	Eğlence	Araştır.	Hepsi	Yamsız	Yok
a	ATV(8)	TRT-3	Kanal D TRT-3 ATV	ATV(2) SHOW(1) TRT(1) Kanal D(1)	I-Start(3) ATV(6) TRT(1)	I-Start ATV TRT	(3) (6) (1)	SHOW(1)	ATV		8
b	ATV(3) TRT(1)	TRT(2)	SHOW(1)	SHOW(1)	I-Start(2) SHOW(1)		ATV(1)		ATV(1)	10	2
c	ATV(4) I-Start(7)	ATV(1)	ATV(4)	ATV(18) I-Start(1)	ATV(4) I-Start(5)	ATV(4)		ATV(15) I-Start(3)			
d	ATV(1/2)	Kanal D(1) TRT 3(1/1)	SHOW(1)	ATV(1) I-Start(1) SHOW(1)							1/3

